

บทที่ 6

สรุป

จากการศึกษาในหัวข้อสัญลักษณ์บนเหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของประเทศไทย และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ค.ศ.1855-1954) จะพบว่าช่วงที่ผู้วิจัย ทำการศึกษาในส่วนของประเทศไทย ได้ปรากฏข้อมูลของเหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึก จำนวนมาก แต่ในทางตรงกันข้ามในส่วนของประเทศลาวนั้น กลับใช้รูปแบบเงินตราที่ฝรั่งเศสนำเข้ามาใช้ในอินโดจีน ซึ่งรูปแบบที่ฝรั่งเศสนำมาใช้เป็นรูปแบบเดียวกันกับที่ใช้ในกัมพูชาและเวียดนาม ก่อนที่ลาวจะตกมาเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในปี ค.ศ.1893 นอกจากนี้รูปแบบที่ฝรั่งเศสนำเข้ามา โดยเฉพาะลวดลายและข้อความที่ปรากฏบนหน้าเหรียญจะเป็นแนวความคิด และความเชื่อของทางโลกตะวันตก ซึ่งมีใช้บริบทที่มีอยู่ในลาวแต่ดั้งเดิมมา

การตกเป็นอาณานิคมฝรั่งเศสของลาว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของลาวอย่างฉับพลัน ดังนั้นชนชั้นนำของลาวโดยเฉพาะเจ้ามหาชีวิตแห่งหลวงพระบางจึงต้องเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์จากเดิมที่เป็นประเทศราชของสยาม มาเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ เมื่อรูปการณ์เป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องรับวัฒนธรรมต่างๆ รวมไปถึงรูปแบบต่างๆ จากทางฝรั่งเศสเข้ามาประกอบในราชสำนัก นอกจากวัฒนธรรมต่างๆแล้ว สิ่งหนึ่งที่มาด้วยกับฝรั่งเศส และเป็นสิ่งที่งานวิจัยชิ้นนี้สนใจศึกษา ก็คือ รูปแบบของเงินตรา

จากการศึกษาพบว่า ก่อนหน้าการเข้ามาของฝรั่งเศสในรูปแบบเงินตราไม่ว่าจะในยุคโบราณหรือในยุคต่อมา ย่อมปรากฏสัญลักษณ์ต่างๆปรากฏบนเงินตราชนิดนั้นๆ โดยสิ่งที่ผู้วิจัย ค้นพบและเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของผู้วิจัยก็คือ แต่เดิมมาผู้วิจัยเชื่อว่า ตราหรือสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนเงินตรานั้น แสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้ปกครองบนดินแดนนั้นๆ แต่ในระยะเวลาต่อมาที่ผู้วิจัย ศึกษาและค้นคว้า รวมถึงได้สัมผัสภาพหรือสนทนากับคุณนวรรตน์ เลชะกุล จึงทำให้ทราบว่าแต่เดิมนั้น การประทับตราสัญลักษณ์อะไรก็ตามในระยะเริ่มแรกเป็นเพียงการรับรองความบริสุทธิ์ของโลหะอันได้แก่ เงิน หรือทองคำว่าเป็นเงินตราที่มีความบริสุทธิ์ของโลหะเท่านั้น แต่ต่อมาตราสัญลักษณ์ซึ่งก็คือ ตราปกครองของผู้ครองดินแดนนั้นๆ ได้มีความหมายมากไปกว่าการแสดงความต้องการของน้ำหนัก หรือส่วนผสมของโลหะเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้พัฒนาเป็นความหมายทางการเมือง ทางประวัติศาสตร์ และทางเศรษฐกิจอีกด้วย

การศึกษาของผู้วิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับเงินตราไทยและลาวในช่วงก่อนที่ลาวจะตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสนั้น ทั้งของไทยและลาวต่างก็มีเงินตราของตนเองใช้ โดยการประทับตราบนก้อนเงินพดด้วงในกรณีของไทย ส่วนของลาวจะอยู่ในรูปของเงินลาดและเงินแท่งต่างๆ ซึ่งแต่ละอาณาจักรก็มีเงินตราของตนเองใช้ จนเหตุการณ์ล่วงเลยมาสู่ยุคที่ลาวตกมาเป็นประเทศราชของสยาม ก็ปรากฏว่ามีการใช้เงินตราจากสยาม เช่นเงินพดด้วงมาใช้จ่ายอยู่ในลาวด้วย นอกจากนี้มีการแลกเปลี่ยนเงินตราของไทยและลาวแล้ว ทางด้านรูปแบบของสถาปัตยกรรม ศาสนา ประเพณี ก็มีการแลกเปลี่ยนไปมาเช่นกัน โดยในส่วนของลาว ผู้วิจัยพบว่าได้มีการรับไตรภูมิมา อันเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทแห่งสุโขทัย ในเวลาต่อมาอาณาจักรข้างเคียงเช่น ล้านนาสมัยพระเจ้ากือนาได้อารามพระสงฆ์จากสุโขทัยเข้าไปเผยแพร่ศาสนาในล้านนา และไม่แปลกใจแต่อย่างใดที่อาณาจักรล้านช้างจะต้องได้รับการถ่ายทอดทางด้านพระพุทธศาสนา รวมถึงพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาจากล้านนาโดยผ่านทางตัวอักษรธรรม ในเวลาต่อมาถ้าหากกล่าวถึงไตรภูมิแล้ว ก็คือ ไตรภูมิของพระมหาธรรมราชาลิไทเท่านั้นและไม่มีฉบับอื่น ดังนั้น จึงไม่แปลกใจแต่อย่างใดถ้าหากว่าการส่งพระสงฆ์ไปเผยแพร่พระศาสนาและการนำพระคัมภีร์ต่างๆ จากสุโขทัยไปยังล้านนาจะต้องมีคัมภีร์ “ไตรภูมิ” ติดตามไปด้วย

ยิ่งในล้านนาใช้ตัวอักษรธรรมในการจารคัมภีร์ต่างๆทางพระพุทธศาสนาอันเป็นรูปแบบเดียวกันกับล้านช้างแล้ว จึงเป็นการง่ายที่จะถ่ายทอดคัมภีร์ให้แก่กันและกัน เช่นเดียวกับยุคของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชซึ่งได้ทรงมาครองล้านนาระยะหนึ่ง จึงน่าจะนำศิลปะวัฒนธรรมและคัมภีร์ต่างๆกลับไปยังล้านช้างด้วย นอกจากนี้ยังปรากฏศิลปะและจิตรกรรมต่างๆในรูปของไตรภูมิจำนวนไม่น้อย ดังตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างหนึ่งของศิลปะซึ่งก็คือ ที่ด้านบนสุดของอุโบสถจะปรากฏเป็นรูปของฉัตรลดหลั่นกันลงมาอันเป็นการแสดงคติของไตรภูมิ อีกทั้งในภาคเหนือของไทยและลาวก็มีศิลปะรูปแบบเดียวกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบสัญลักษณ์ต่างๆ ทั้งของไทยและลาว จึงมีส่วนคล้ายคลึงกัน

ในส่วนของเงินตราที่ใช้ในไทยและลาว ก็มีการแลกเปลี่ยนกันไปตามดังที่กล่าวไว้แล้วในข้างต้น โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงการใช้เงินตราอันมีเหรียญกระษาปณ์จากสยามได้เข้าไปยังเขตแดนของลาวด้วย ทั้งนี้ นอกจากเงินบาทจากสยามแล้ว ยังมีเงินแถบ เหรียญกษาปณ์เม็กซิกัน เหรียญอาณานิคมสเปน ฯลฯ แต่ครั้งเมื่อลาวได้เปลี่ยนสถานะจากประเทศราชของสยามมาเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสแล้ว จึงต้องเปลี่ยนรูปแบบของเงินตรามาใช้ของฝรั่งเศสในอินโดจีนแทน ทั้งนี้เหรียญกระษาปณ์ดังกล่าวผลิตและลำเลียงทางเรือจากฝรั่งเศสเพื่อมาใช้จ่ายในดินแดนอินโดจีน ดังนั้นลวดลายต่างๆจึงเป็นลักษณะรูปแบบของโลกตะวันตก

ในขณะที่รูปแบบของเหรียญกระษาปณ์ในเงินตราของสยามจะมีความหลากหลายอย่างมาก โดยเฉพาะช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยทำการศึกษาเหรียญกระษาปณ์ไทยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1855-1954 จะมีการเปลี่ยนรัชกาลขององค์พระมหากษัตริย์ไทยถึง 5 รัชกาล (ไม่นับรวมรัชกาลที่ 4) ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเงินตราค่อนข้างหลากหลายไปตามรัชกาลที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ในขณะที่ทางลาวได้ใช้รูปแบบเงินตราอิน โดจิ้น-ฝรั่งเศสซึ่งมีบ่อยจะมีการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก

หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง เหรียญกระษาปณ์ของไทยตั้งแต่ยุครัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ได้มีคติไตรภูมิแฝงอยู่ในเหรียญอยู่ เช่น พระมหาพิชัยมงกุฎ ได้มีความหมายว่า ยอดวิมานของพระอินทร์ หรือแม้แต่ตราอาร์มแผ่นดินของสยามที่ปรากฏอยู่บนเหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกในยุครัชกาลที่ 5 อันออกแบบโดยหม่อมเจ้าประวิง หุมสายนั้น ก็ได้มีการใส่ขนบของไตรภูมิเข้าไป ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่ยิ่งไปกว่านั้น ส่วนประกอบของตราอาร์มอันมีขนบของไตรภูมินั้นยังได้มีการเป็นตัวแทนของอำนาจรัฐของสยามอีกด้วย โดยใช้ขนบการออกแบบตราอาร์มแบบ Heraldic Tradition อันแสดงให้เห็นการปรับและเปลี่ยนแนวคิดไตรภูมิที่มีอยู่เดิมมาสู่โลกยุคใหม่ได้อย่างเหมาะสมเจาะ ตราอาร์มแผ่นดินดังกล่าวยังแสดงถึงอำนาจของทั้งรัฐสมัยใหม่ และของพระมหากษัตริย์ในสยามยุคใหม่อีกด้วย

ตราอาร์มแผ่นดินสยามดังกล่าวแสดงถึงอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์เหนือ โลกทัศน์ของไตรภูมิหรือไม่ ไม่อาจกล่าวได้เช่นนั้น แต่เนื่องจากองค์ประกอบในการออกแบบตราจากศาสตร์ Heraldry ไม่ว่าจะ เป็น โล่ สัตว์รูปร่างประหลาดต่างๆ หรือสิ่งประกอบอื่นๆ เช่นอาวุธ หรือแม้แต่มงกุฎก็ตาม จะต้องมีการออกแบบองค์ประกอบดังกล่าวมาให้มีความสมดุล ดังนั้นจึงดูเหมือนว่าอำนาจของพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือ โลกทัศน์ของไตรภูมิ ในทางตรงกันข้ามองค์พระมหากษัตริย์ต่างหากที่ได้นำโลกทัศน์ของไตรภูมิที่มีอยู่ในความนึกคิดของชนชั้นนำอยู่แล้ว มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการออกแบบตราดังกล่าว หรือแม้แต่พระสยามเทวาธิราชที่ปรากฏอยู่บนเหรียญกระษาปณ์ในยุครัชกาลที่ 5 ก็เป็นความเชื่อของเทวดาคุ้มครองเมืองที่มีอยู่ใน โลกทัศน์ของผู้นำไทยอยู่แล้ว ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงในส่วนของเทวดารักษาเมืองที่เรียกว่า “พระชะฟุงผี” นั่นเอง และเนื่องจากอยู่ในบริบทของยุคจักรวรรดินิยมตะวันตก จึงหลีกเลี่ยงมิได้ที่เหรียญกระษาปณ์ของไทย จะต้องแสดงถึงความเป็นรัฐหรือความเป็นชาติอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการปรากฏตัวขึ้นมาของตราอาร์มแผ่นดินสยาม อันเป็นรูปแบบการออกแบบตามศาสตร์ Heraldry ของชาติตะวันตก แต่นอกจากศาสตร์ดังกล่าวแล้ว ตราอาร์มแผ่นดินของสยาม ยังมีการนำสัญลักษณ์แบบจารีตมาใช้ประกอบกันไป หรือแม้แต่การปรากฏขึ้นมาของพระพักตร์แห่งองค์พระมหากษัตริย์ไทยอย่างเป็นทางการบนเหรียญยุครัชกาลที่ 5 ด้วย

สิ่งนี้เป็นการบ่งบอกถึงการปรับตัวและวิวัฒนาการของสังคมไทยในช่วงดังกล่าวได้เป็นอย่างดี สัญลักษณ์ดังกล่าวไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม จึงเป็นดัชนีชี้วัดว่าอิทธิพลความคิดแบบไตรภูมิได้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน และมีการปรับใช้สัญลักษณ์ต่างๆที่มีอยู่ในไตรภูมิให้เข้ากับบริบทของสังคมสมัยใหม่โดยผ่านศาสตร์การออกแบบตราอย่าง Heraldry

ในส่วนของลาวซึ่งรับคติไตรภูมิจากล้านนาซึ่งมาจากสุโขทัยอีกทอดหนึ่งนั้น ก็ได้ปรากฏสัญลักษณ์ที่แสดงถึงไตรภูมิปรากฏอยู่ ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรมต่างๆ และที่สุดได้มาปรากฏสัญลักษณ์ต่างลงบนเหรียญกระษาปณ์ของพระราชอาณาจักรลาวเมื่อปี ค.ศ. 1952 โดยเป็นรูปแบบที่มีลักษณะใกล้เคียงศิลปะแนวจารีตมากขึ้น ยกเว้นเหรียญพานรัฐธรรมนูญราคา 50 อัด ที่ได้วิเคราะห์ไปในบทที่ 5 แล้ว แต่ในส่วนของเหรียญราคา 20 อัด ที่ปรากฏลวดลายบนหน้าเหรียญเป็นรูปช้างเอราวัณได้รัมนัทรนั้น จะมีรูปแบบของจารีตมากขึ้นอันแสดงนัยยะที่มีรูปแบบเป็นตัวของตัวเองในพระราชอาณาจักรลาวมากขึ้น ขณะเดียวกัน เหรียญกระษาปณ์ของลาวก็มีความคิดแบบไตรภูมิเช่นกัน แต่เนื่องจากบริบททางสังคมทางประวัติศาสตร์ที่ขาดช่วงไปในยุคที่ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ดังนั้นจึงยังคงใช้รูปแบบเหรียญกระษาปณ์ตะวันตก แต่การปรากฏอัตลักษณ์โดยแท้จริงจะปรากฏเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อันเป็นยุคท้ายๆของอาณานิคมฝรั่งเศสในลาวแล้ว

จากการศึกษาระหว่างเหรียญกระษาปณ์ไทยและเหรียญกระษาปณ์ลาวพบว่า ของลาวในช่วงยุคอินโดจีนไม่สามารถเทียบความหมายของสัญลักษณ์กับเหรียญของไทยได้ เนื่องจากเหรียญอินโดจีนเป็นรูปแบบลวดลายตะวันตก ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้น ส่วนการที่จะเทียบความหมายนั้นก็จะมีปรากฏอยู่ในเหรียญปี ค.ศ. 1952 เช่น เหรียญพานรัฐธรรมนูญราคา 50 อัด และเหรียญรูปช้างเอราวัณได้รัมนัทรราคา 20 อัด แต่ถึงแม้ว่าเหรียญทั้งสองจะมีรูปแบบลวดลายเป็นแนวจารีตมากขึ้น แต่ลักษณะการออกแบบยังมีความเป็นตะวันตกอยู่มากในกรณีของเหรียญพานรัฐธรรมนูญราคา 50 อัด

สัญลักษณ์พานรัฐธรรมนูญพร้อมกับตัวบทรัฐธรรมนูญที่ปรากฏบนเหรียญดังกล่าว จะมีลักษณะรูปแบบจารีตเมื่อล่วงเข้าสู่ปี ค.ศ. 1957 แต่มิใช่ปรากฏอยู่บนรูปของเหรียญกระษาปณ์ หากแต่ปรากฏอยู่ในรูปของธนบัตรราคา 100 กีบ พร้อมกับพระบรมสาทิสลักษณ์ของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์

ในส่วนของเหรียญกระษาปณ์ 20 อัดนั้น มีลักษณะอิทธิพลของตำนานขุนบรมซึ่ง แกรนท์ อีแวนส์ ได้กล่าวว่า ประพันธ์ขึ้นในสมัยพระเจ้าวิสุทแห่งล้านช้าง (พ.ศ. 2044-2063) และหากมาเทียบกับรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไท (พ.ศ.1890-1916) อันมีระยะเวลาห่างกันกว่า 128 ปี จึงมีความเป็นไปได้ว่า น่าจะได้รับอิทธิพลคติไตรภูมิจากสุโขทัยไปไม่มากนักน้อย นอกจากอิทธิพลของไตรภูมิแล้ว ในหมู่นับถือสาย ไท-ลาว จะนับถือพระอินทร์เป็นเทพสูงสุด เนื่องจากพระอินทร์

สามารถบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลได้ ดังนั้น พระอินทร์จึงถือว่าเป็นเทพสูงสุดที่นับถือกันในดินแดนแถบนี้ ฉะนั้น เมื่อคติดังกล่าวมาผสมกับไตรภูมิภคของพระมหารธรรมราชาลิไท ที่ได้ให้พระอินทร์อยู่บนยอดสุดของเขาพระสุเมรุอันเป็นจุดสูงสุดของจักรวาล จึงเกิดการรวมกันของแนวคิดต่างๆ และได้พัฒนาออกมาเป็นรูปแบบต่างๆ ตามสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาบันพระมหากษัตริย์นำมาใช้ผสมผสาน จึงไม่แปลกใจที่แนวคิดต่างๆจะปรากฏอยู่บนรูปแบบของเงินตรา

แต่นอกเหนือจากชุดความรู้ดังกล่าวแล้ว คุณนวรรตน์ เลขะกุล ได้ให้ทัศนะแก่ผู้วิจัยว่า ในความเป็นจริงแล้ว สัญลักษณ์ต่างๆไม่ว่าจะเป็นจักร หอยสังข์ สวรรค์ หรือธรรมจักร ได้เกิดขึ้นมาก่อนอารยธรรมพุทธและฮินดู เพียงแต่ว่าศาสนาทั้งสองนั้น มีแนวคำสอนที่เป็นแนวปรัชญารูปแบบนามธรรม อีกทั้งการที่จะอธิบายนามธรรมของคนออกมาให้เข้าใจได้นั้น จึงต้องนำสัญลักษณ์ต่างๆที่ประชาชนใช้กันมาแต่ดั้งเดิมมาใช้ประกอบกับหลักปรัชญาของศาสนาตน อาทิเช่น ธรรมจักรของศาสนาพุทธ หรือ จักรพระนารายณ์ของศาสนาฮินดูนั้น ต่างก็มีลักษณะการกำเนิดร่วมกัน คือคู่มือของรถศึกในสมัยโบราณ แต่ทั้งศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธต่างได้นำสัญลักษณ์ดังกล่าวมาใช้ให้สอดคล้องกับการอธิบายในบริบทของตน

ดังนั้นจากการที่กล่าวไว้ในตอนต้นของบทจึงสามารถสรุปได้ว่า สัญลักษณ์ที่ใช้ของไทยและของลาว (ซึ่งก็แน่นอนว่า ได้สืบทอดมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง) มีมาอยู่ก่อนหน้าวัฒนธรรมพุทธและฮินดูแล้ว แต่เมื่อมีศาสนาทั้งสองเกิดขึ้นมา ต่างฝ่ายต่างจึงต้องปรับใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ดังกล่าวให้เข้ากับทัศนคติของตนเอง ต่อมาสัญลักษณ์ต่างๆดังกล่าว จึงได้ถูกประทับลงบนเงินตราเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ปกครอง นอกจากการเป็นผู้ปกครองแล้วยังเป็นการประทับตราสัญลักษณ์ของการรับรองความถูกต้องของความบริสุทธิ์ของโลกะ ซึ่งในยุคแรกๆยังมีได้แสดงถึงอำนาจหรือนัยยะแฝงทางการเมืองแต่อย่างใด แต่เมื่อเวลาล่วงเลยไปจนถึงยุคที่ผู้วิจัยศึกษากรณีของลาวช่วงที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสแล้ว สัญลักษณ์ต่างๆที่ถูกประทับลงบนเหรียญกระษาปณ์ได้ถูกบงบอกให้เป็นความหมายทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งนี้ นอกจากสัญลักษณ์แล้ว ข้อความต่างๆที่ปรากฏก็มีนัยยะแฝงเช่นกัน

สรุปแล้วสิ่งที่ศึกษาค้นพบในงานวิจัยชิ้นนี้ทั้งของไทยและลาว จึงมีอิทธิพลของไตรภูมิอยู่ทั้งสองชาติ แต่เนื่องด้วยปัจจัยทางด้านการเมืองที่แตกต่างกันของทั้งสองชาติ เช่นลาวในยุคอาณานิคมและสยามในยุคเผชิญกับจักรวรรดินิยม จึงทำให้สองชาติไม่สามารถเชื่อมต่อแนวคิดไตรภูมิผ่านสัญลักษณ์บนเหรียญกระษาปณ์ได้โดยตรง แต่ในที่สุดการเชื่อมต่อแนวคิดดังกล่าวปรากฏบนเหรียญกระษาปณ์ของลาวเมื่อปี ค.ศ. 1952

ข้อเสนอแนะ

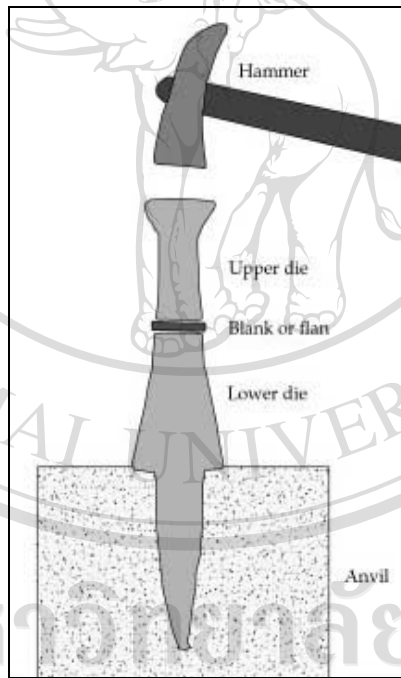
สิ่งที่ผู้วิจัย ต้องการเสนอแนะเพิ่มเติมในส่วนของลาวนั้น ก็คือปัจจัยทางด้านเอกสารใน ส่วนของลาวที่ยังค่อนข้างจำกัด ไม่ว่าจะเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเงินตรา เหรียญกระษาปณ์ เหรียญ ตรา ทั้งของยุคอินโดจีน-ฝรั่งเศสและยุคพระราชอาณาจักรลาว นอกจากนี้เอกสารชั้นต้นที่จะสามารถ ค้นคว้าประกอบในการทำวิจัยส่วนมากจะอยู่ในรูปเอกสารภาษาฝรั่งเศส ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการศึกษา อย่างยิ่ง ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ ปัจจัยในด้านของเวลาในการค้นคว้าประวัติศาสตร์โดยเฉพาะในส่วน ของลาว ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ลาว ตำนาน พงศาวดาร ประเพณี จิตรกรรม ประติมากรรม ฯลฯ ยังอยู่ในลักษณะกระจัดกระจาย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขมวดปมความรู้ต่างๆที่กล่าวมาให้เชื่อมโยงถึง กัน จึงจะสามารถมองเห็นภาพกว้างได้อย่างลึกซึ้งและเด่นชัด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 1.2 เหรียญโรมัน

ที่มา www.news.bbc.co.uk/1/hi/england/2721651.stm

ภาพที่ 1.4 วิธีผลิตเงินตราด้วยการ Strike

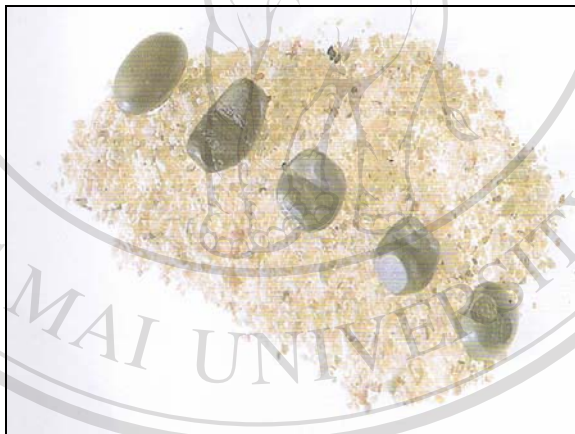
ที่มา <http://fleur-de-coin.com/e-library/ancient-coinminting.asp?sec=2>

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 1.5 เหรียญอี่แปะจีน

ที่มา www.cartage.org.lb/.../ChineseCashOverview.htm

ภาพที่ 1.9 กรรมวิธีผลิตเงินพดด้วงเรียงลำดับจากซ้ายไปขวา ขั้นที่ 1 การหล่อแร่เงินให้เป็นวงรี
ขั้นที่ 2 ใช้สิ่วสองคมตอกไปที่ตรงกลางให้เงินงอขึ้นมา ขั้นที่ 3 ตีที่ปลายขาให้ขดเข้ามา ขั้นที่ 4 ตี
รูปร่างของเงินพดด้วงให้ขดกลม ส่วนขั้นตอนสุดท้ายจะทำการตอกตราจักรและตราประจำรัชกาล
ที่ก่อนเงินพดด้วง

ที่มา จากหนังสือ Thai coin, 1992 หน้า 107

ภาพที่ 1.13 เหรียญเมืองไทรูปช้างและดอกบัว
 ที่มา หนังสือภาษาพื้นไทยโดยสถาพร บุญเกตุ, 2542 หน้า 55

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

ภาพที่ 1.16 รูปหล่อไฟวัดเชียงทองที่จำลองคติจักรวาลแบบไตรภูมิ
ที่มา ผู้วิจัย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 2.2 เหรียญกล้าหาญของฝรั่งเศส (Croix de guerre) และเยอรมัน (Iron cross) อันมีสัญลักษณ์เป็นรูปไม้กางเขน

ที่มา www.classicfirearms.co.uk/ironcross.B.html

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 2.8 พระบรมฉายาลักษณ์ของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์
ที่มา www.ocf.berkeley.edu/~kongsab/h_frenchcolony.htm

ภาพที่ 2.9 พระบรมฉายาลักษณ์ของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา
ที่มา <http://freepages.genealogy.rootsweb.com/.../i94.html>.

ภาพที่ 2.13 ลูกชั่ง (ลูกเป้ง) สำหรับนำมาชั่งน้ำหนักสินค้าเวลาที่ซื้อขายกัน นิยมใช้ในดินแดน
ล้านนา ล้านช้าง สิบสองปันนาและพม่า

ที่มา www.lasieexotique.com/mag_opiumweights.html

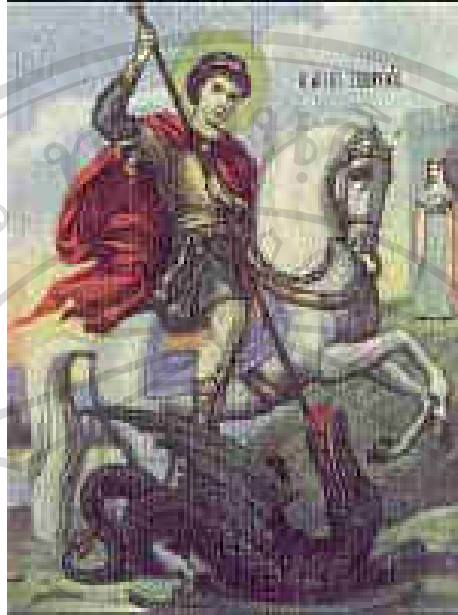
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 2.18 ภาพCoat of arms ของฝรั่งเศสในยุคของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 และ ที่ 3 จะสังเกตเห็นได้ถึงมงกุฎและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ L'égion d'Honneur ที่ห้อยอยู่ใต้โล่กอนิทรีย์
ที่มา www.nap-stamps.org

ภาพที่ 2.19 เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตราการ์เตอร์ (The order of the garter) จะห้อยด้วยรูปของ
นักบุญจอร์จกำลังสังหารมังกร
ที่มา www.bibliotecapleyades.net

ภาพที่ 2.20 เซนต์จอร์จกำลังสังหารมังกร
ที่มา <http://home.att.net>

ภาพที่ 2.21 เหรียญอิสริยาภรณ์ War Medal ของอังกฤษ
ที่มา www.king-emperor.com

ภาพที่ 2.22 ธนบัตรของเยอรมันในปี ค.ศ. 1910 จะสังเกตเห็นเทพีเยอรมาเนียกำลังวางแขนลงบนโล่ตราอาร์มของเยอรมัน (โปรดเปรียบเทียบกับโล่เยอรมันที่ถูกเหยียบในภาพที่ 2.21)
ที่มา <http://aes.iupui.edu>

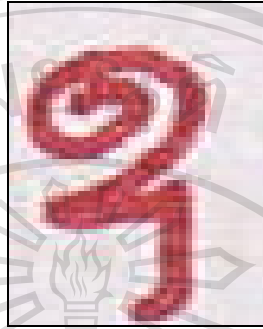
ภาพที่ 2.23 เหรียญ Victory Medal ที่ปรากฏข้อความว่า The Great War for civilisation
ที่มา www.northeastmedals.co.uk

ภาพที่ 5.1 อุณาโลม

ที่มา จากหนังสือพระราชลัญจกร, 2538 หน้า 118

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 5.2 อักษร “อุ” ที่ยังไม่กลับหัว

ที่มา จากหนังสือ ความรู้เรื่องตราต่างๆ พระราชลัญจกร โดย ส.พลายน้อย, 2527 หน้า 15

ภาพที่ 5.3 อักษร “อุ” ที่กลับหัวแล้ว

ที่มา จากหนังสือ ความรู้เรื่องตราต่างๆ พระราชลัญจกร โดย ส.พลายน้อย, 2527 หน้า 15

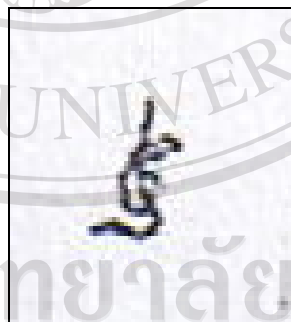
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 5.4 อักษร “อุ” ในพระราชลัญจกรมหาโองการ
ที่มา จากหนังสือ พระราชลัญจกร ,2538 หน้า 138

ภาพที่ 5.5 อักษร “อุ” ในภาษาเขมรโบราณ
ที่มา จากหนังสือแบบเรียนหนังสือภาษาโบราณ,2525 หน้า 88

ภาพที่ 5.6 อักษร “อุ” ในภาษาเขมรโบราณที่กลับหัวแล้ว
ที่มา จากหนังสือแบบเรียนหนังสือภาษาโบราณ,2525 หน้า 88

ภาพที่ 5.7 อักษร “โอง” ในแผ่นไม้จำหลักเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่พบที่พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

ที่มา จากหนังสือจอมทัพไทยและเอกลักษณ์การทหารของแผ่นดิน โดย พลาดิสัย สิทธิชัย

กิจ .2535 หน้า 128

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

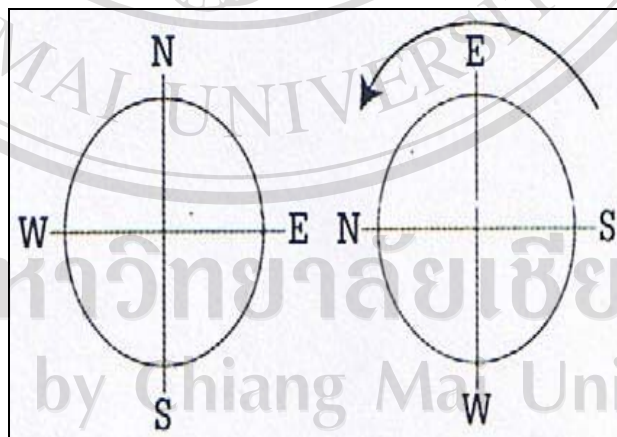

ภาพที่ 5.8 โปสเตอร์พระบรมสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
องค์รามาริบัติที่ 6 ประทับนั่งเหนือครุฑและเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาริบัติ (ปางปรศุ
รามาวตาร) โดยมีช่อดอกไม้ที่ประดับด้วยธงของชาติสัมพันธมิตรที่ร่วมรบในสงครามโลก
ครั้งที่หนึ่งประกอบ

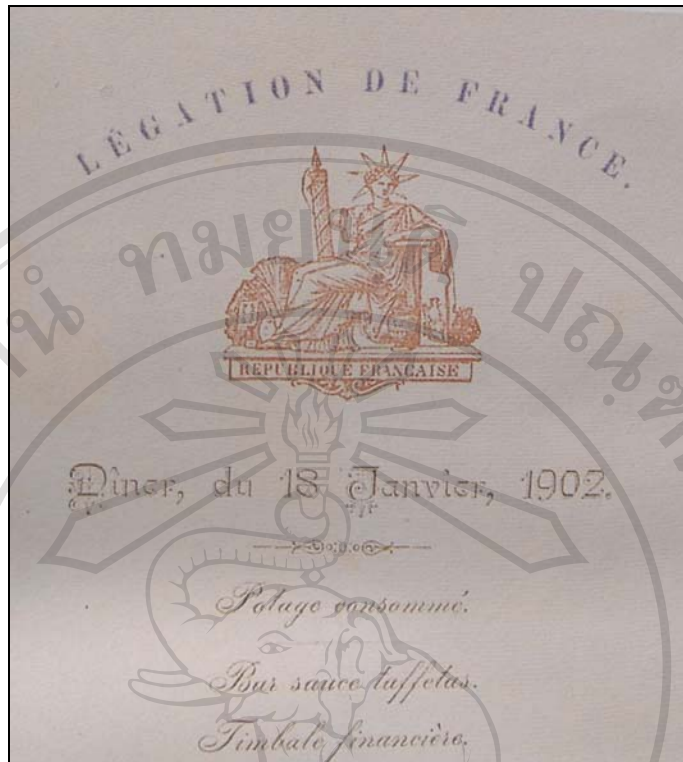
ภาพที่ 5.9 รูปซ้ายคือแสตมป์ธนากรที่มีฉารพระกรและพระแสงขรรค์ไขว้กันอยู่เบื้องหลังพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนรูปขวา คือเหรียญกระษาปณ์ที่ระลึก ในพระราชพิธีราชาภิเษกของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 แห่งรัสเซีย

ที่มา <http://kopek.ws/gal/n2/>

ภาพที่ 5.11 แสดงทิศขององค์พระเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงประทับที่พระที่นั่งอัฐทิศทางด้านตะวันออกโดยพระหัตถ์ซ้ายของพระองค์จะตรงกับทิศเหนือ ส่วนพระหัตถ์ขวาจะตรงกับทิศใต้

ที่มา จากหนังสือแผนที่แผนที่ทาง โดย ไมเคิล ไรท, 2548 หน้า 10

ภาพที่ 5.13 เมนูอาหารของสถานทูตฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ

ภาพที่ 5.14 มัดหยาบ (Fasce)

ที่มา www.britannica.com/eb/art-89866/The-fasces

ภาพที่ 5.15 ธนบัตรอินโดจีน

ที่มา www.art-hanoi.com

ภาพที่ 5.16 หน้าบันของพระราชวังเจ้ามหาชีวิตหลวงพระบาง

ที่มา ผู้วิจัย

ภาพที่ 5.17 ตราไปรษณียากรรุ่นแรกของลาว ในปี ค.ศ. 1951
ที่มา www.geocities.com/laobanknote

ภาพที่ 5.18 ธนบัตรของลาวในปี ค.ศ. 1957

ที่มา <http://aes.iupui.edu/rwise/countries/laos.html>

ภาพที่ 5.19 ตราไปรษณียากรลาว ในปี ค.ศ. 1959

ที่มา www.geocities.com/laostamps

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved